

len entre *la-* i *a-* 'Ağur(r) ha estat omès en aquella obra mestra de la lexicografia arabística: solament hi consta un derivat adjectiu 'ağurri substantivat, en l'Edrissi «savon, gâteau sucré, en forme de briques» (Dozy I, 10)

Però no per això tindríem raó de dubtar de la paraula de Dozy: pot ser per molt conegut, car el mot en aquesta forma ha estat d'ús comú en l'àrab d'Orient i de pertot, ja des d'antic. Només ens podria alarmar una mica el fet que (a part de la *l-*) el mot s'hi presenta en diverses variants: 'ağür, 'ağür i ağurr; aquesta última, la que compta amb més autoritats, però la primera no sols ens la dona el glossari de Seybold (compilat a l'Alemte'io en el S XI), sinó que els lexicògrafs àrabs (d'origen persa) Djauharí (a. 1003) i Firuzabadí (c 1400), les admeten juntament totes dues; com a 'ağurr figura ja en *L'Home i la Bèstia* (conte de les Mil i una nits que reflecteix l'ús iraquí del S. X, Dieterici, p 2), en el murcià Ibn Sida (mj S XI) i en altres dos, egipcis dels Ss XIII i XIV; quant a 'ağür (sense la geminació ni la prolongació) consta en els primers anys del S IX en Abu Amr, de la Meca, i en el Kisaf, de l'Iraq

Hi ha certament una arrel pròpiament àrabiga 'ğr però sense base semàntica per a un substantiu així ('llogar, pagar un sou etc', ja corànica). I no sols això, i aquella vacil·lació formal i, en forma terminant, la mateixa estructura de la forma dominant en *-rr*, són prova clara que el nom de la rajola no és de nissaga pròpiament àrabiga. Tant el Djauharí com el Firuzabadí afirmen que ve del persa. I a continuació, en Lane (24b) consta que és el persa «ağur o ağür» (entenc que no són ells sinó Lane el qui consigna la forma del mot en persa) ¿És possible, doncs, dubtar encara de l'origen persa? Difícilment ja; i menys encara, de la nissaga oriental del mot àrab, només ens queda l'escrúpul que el persa modern, i fins el neopersa clàssic, és una llengua rublerta d'arabismes (no tots arrelats, però amb un total no inferior i fins més gran que els iranisms de l'àrab), i com a hispanistes aquestes terminacions *-urr* i *-ol* ens podrien deixar alguns lleus escrúpuls (¿no serien d'origen ibero-basc aquell, i aquest, romànic?), que ens alegraria de poder deixar enterrats amb arguments de lingüística, tot i no constar-nos l'etimologia del mot persa dins l'irani,³ tenim dret tanmateix a menysprear-los no sols perquè les dates i origen geogràfic dels primers testimonis del mot hi indueixen en forma eloqüent, sinó ja perquè mentre el canvi d'una *g* oclusiva persa en *ğ* àrab és cosa normal i obligada, una mutació en sentit invers és inconcebible (puix que sons de la mena de *ğ* o *ž* han existit també des de temps immemorial en irani)

Si m'he torbat en aquest punt no és, donc., perquè em quedin dubtes sobre la procedència oriental d''ağur(r) i els seus succedanis, ni sobre el fet que l'hispanoàrab *lağura* prové d'aquell, sinó perquè el canvi de *lağura* en *rajola* no va tan per si sol com diuen Eguílaz i Steiger (un Eguílaz no mira ni concep més que «lletres», però nosaltres lingüistes solament admetem que es raoni a base de sons) la *r* i la *r* són

dos fonemes netament separats i diferents en les llengües hispàniques; la *r*, que només existeix darrere vocal, es pot intercanviar amb una *l*, per dissimilació, metàtesi o altres fenòmens inductius (fet ordinari i gens rar), però *r* és un altre so. Es pot aclarir que tot i no ser un mateix so, *r* i *r̄* vénen a ser bastant el que sovint s'anomena un «arxi-fonema». Això justifica que es doni una metàtesi com LUSCINIOLU > rossinyol tot essent excepcional, raríssima; en el cas de *Llobregat* RUBRICATUS degué ajudar-hi la influència de LUBRICUS, en el cast. *ruiseñor* la de *Ruy-señor*, en cat-oc. la de la rossa Aurora é n que canta el rossinyol; i difícilment trobaríem cap altre cas.

Per això he dut els lectors a cavil·lar. No veig més que un parell de sortides. Potser suposar que la metàtesi es produí abans de la reducció de *al-ağura* a *lağura*: llavors *alajora* > **arajola* (i després l'escapçament de la *a-* que llavors faria menys escrúpul, cf. *rellotge* HOROLOGIUM on collabora el prefix cat. *re-*); no hi acabem de creure perquè el que trobem és *la-* ja en *RMa*, *PAlc* i els parlars marroquins, amb una sola dada esparsa d'*alajor* en *PAlc* 2^a. Una contaminació. Potser s'interpretaria com una variació d'un diminutiu de *roja* --- **rojola*. Recordem la comparació: «figuro roujo coumo uno rajolo» (són els mots d'Aquilles Mir) Potser un mot imaginat com **LAQ(U)EOLA* al costat de *LAQUEAR* 'revoltó de teginat', cf. *LAQUEOLUS* (REW), dim de *LAQUEUS*, car el plural *LAQUEARIA* sembla haver existit realment cap al Sud de les terres catalanes: l'antic llogaret de *Sala-llacera* a l'Alt Vallès (entre Gallifa i St. Llorenç Savall), sembla venir d'això (veg *LLAÇ*); i d'aquí deu venir el mossàrab *laçara* o *lağara* «lumberera», «saetera o tronera» (*PAlc*, veg. Dozy, *Suppl* II, 517a)⁴

Era, doncs, prou enraonat que la influència d'aquests mots, existents en català pur, induïssin el poble a mudar la *lağora* en la **lajola*; i després, persistint l'acció de *roja*, això ajudés poderosament a la tendència dissimilatòria a canviar la *lajola* en la *rajola*; potser s'hi sumà un corrent metatètic des d'*alajor*

DERIV: *Rajol* [Belv.] (potser ja del collectiu àrab? o creat segons *cairó*, *maó*, *atavó*?); cf. *BDC* xx, 97; exemples del P. Val. i Princ. en *DAG*. No estic segur que la grossa i antiga pagesia del *Puig-de-Rajols* (entre Susqueda i Rupit, O. de Girona), vingui tant o més d'aquí que de RUBEUS *Rajolada* *Rajolar* 'rajoleria, bòvila' tort. (*rej-*, *BDC* III, 107); reemplaça enterament *rajoleria* (encara usat poc o molt fins a Rossell) a partir de Vinaròs (dos *řazolás* en el terme i un altre a la ratlla d'Uldecona, 1961); a Vila-real (1961) «*rajolar* en Casalduch» 1588 (Traver, *Antigs CastPna.*, 486), d'on el modern cogn. local *Calduch* (família del savi patriota nou-centista); en alternatives comarcals amb el concurrent *taular* (Vall d'Alcalans etc.), va seguint almenys fins a la Marina (*kova* i *řegolár* Lorxa) i Castalla (Bétera, Quart de Poblet, Carlet, Vilallonga Assafor), amb variant *řegolar* (*reč-*) a bastants pobles —Algímia B, Montserrat, Lorxa, Cullera— a les Coves de V. un informant deia *řazolá* (un de més pagès, *řeč-*). +*Rajolenc* adj. 'de rajola, amb aspecte de rajola'